

שם הפעילות: ערכים בחברה

הכותב/ת: אייל מור יוסף (עורך)

מתוך חוברת הכנה לצה"ל: "מנהיגות ומעורבות בקרב בני הקיבוצים"

ערכים ומטרות הפעילות

הפעלה זו עוסקת בבירור משמעותם של ערכים בחייהם של בני הנוער ובזדקת עד כמה ערכים אלה הם יהודיים ייחודיים או אוניברסאליים.
מטרה - לאפשר למשתתפים לבחון את סל הערכים האישי שלהם.

קהל יעד

חברת הנעורים

משך הפעילות

כשעה

רשימת ציוד ועזרים

רשימת הערכים כמספר המשתתפים.
צילומי מקורות: מתוך "להיות עם חופשי" מאת אמנון רובינשטיין, "השפה העברית" מתוך ראיון עם מאיר שלו, מתו "משטר מדינת ישראל" מאת דוד שחר.

מערך הפעילות

שלב א' - אישי

המשתתפים יתבקשו לערוך רשימה של 5-7 ערכים ועקרונות משמעותיים בחייהם. הרשימה שלהלן באה לסייע להם בכך, אך אינה מחייבת ואין מטרתה להגביל.

רשימת ערכים:

שוויון	הגנה על המולדת
אמת	ציות לחוקי המדינה
קיום הבטחות	חופש
אחריות	אמונה באלוהים
שייכות לעם היהודי	שמירת מצוות
הצלחה (לימודים, עבודה, כסף)	שימוש בשפה העברית
חיים בארץ	קיום טקסים יהודיים

שלב ב' קבוצתי

כל קבוצה תקבל לעיון קטע אחד מבין הבאים ותדון עליו באמצעות השאלות הבאות אחריו. כמו כן תדון הקבוצה בשאלה הבאה:
האם ניתן, לדעתכם, להבחין בין ערכים אוניברסאליים לבין ערכים המשויכים לתרבות היהודית?

קטע ב': החופש

הקטע לקוח מספרו של אמנון רובינשטיין "להיות עם חופשי" (עמוד 212) העוסק בערך החופש. קטע זה לקוח מתוך הפרק המסיים את הספר. קראו אותו והתייחסו לשאלות לדיון.

"...יצר הקיום והחיוניות הגלומים בחברה הישראלית מצדיקים את התקווה כי האכזבה הגדולה-שקוויה שורטטו בספר זה - תוליד את השיבה ליסודותיה האמיתיים של הציונות. שביה זו כל מהותה היא חופש. החופש להיות אדונים לגורלנו. החופש מתלות בחסדי זרים. החופש ממשקעים נפשיים שיצרה בנו תלות זו. החופש מסמיכות אל שולחן גבירים. החופש לעצב בעצמנו את חברתנו. החופש של כל אחד מאתנו ליטול חלק בעיצוב זה. החופש להגביל את חירותנו האישית כדי לחיות בצוותא."

שאלות לדיון:

- לאילו מן הרעיונות של המחבר אתם מסכימים? נמקו את עמדתכם.
- כיצד ניתן, לדעתכם, להסביר את הפרדוקס: "החופש להגביל את חירותנו האישית כדי לחיות בצוותא"?
- האם תוכלו להביא דוגמא מהמציאות הישראלית שבה ניתן ביטוי מעשי לרעיון: "החופש להגביל את חירותנו האישית כדי לחיות בצוותא"?

קטע ג: השפה העברית

קראו את הקטע הבא, הלקוח מראיון עם מאיר שלו, ובו הוא מתייחס למקורות כתיבתו ולשפה העברית.

"...אני משתמש הרבה בתנ"ך בכתיבה שלי. "רומן רוסי" הוא וריאציה על סיפורו של יעקב, אבי השבט.
"עשו" מדבר על מערכת יחסים בין שני אחים, יעקב ועשו.
"כימים אחדים" מבוסס על מוטיב האוהב המתין לאהובתו שנים רבות, כמו יעקב לרחל.

ולא חשוב שכל הרומנים שלי מתרחשים במאה ה-20 ובארץ ישראל, המקור הפסיכולוגי והסיפורי מצוי בתנ"ך. אני מרגיש מאד נוח ללכת בנתיבים שאחרים פתחו לפני. אני לא צועד על כבישים סלולים, אלא בתוך תלמים שנחרצו באדמה, ואני פוסע בהם. יש חן נפלא בעובדה שילד ישראלי יכול לקרוא טקסט שנכתב לפני 3000 שנה, ולהבין אותו. לנו היה מזל שהעברית קפאה למשך שנים רבות כל כך, והתעוררה לחיים...."
(ידיעות אחרונות 28.12.94)

שאלות לדין:

- "יש חן נפלא בעובדה שילד ישראלי יכול לקרוא טקסט שנכתב לפני כ-3000 שנה ולהבין אותו". מה דעתכם?
- האם אתם מסכימים עם המחבר לגבי המשפט האחרון: "לנו היה מזל שהעברית קפאה למשך שנים רבות כל כך והתעוררה לחיים"? נמקו.
- השפה העברית בת כ-3000 שנה. מה, לדעתכם, צריך להיות היחס בין שימור לבין החידושים שמחדש בה כל דור?
- האם, למיטב ידיעתכם, מאיר שלו, המתבסס על התנ"ך כמקור לכתיבתו, הוא תופעה ייחודית או רווחת בקרב סופרים ישראליים? הדגימו.
- באיזה מידה העובדה שספריו של מאיר שלו נשענים על מוטיבים מן התנ"ך משפיעה, לדעתכם, על ההנאה מן הקריאה?

קטע ד': הציות לחוקי המדינה

קראו בעיון את דבריו של פרופ' זמיר בעניין חובת הציות לחוק, וזונו עליהם בעזרת השאלות לדין.

"...חובה היא לציית לחוק. בראש ובראשונה זוהי חובה משפטית. אך זוהי גם חובה מוסרית, משום שהחוק מהווה תשתית חיים משותפת בחברה מאורגנת. החובה המוסרית לציית לחוק יש לה חשיבות מעשית רבה. המדינה איננה מסוגלת לאכוף את קיום כל החוקים, כל הזמן, על כל האזרחים, באמצעי כפייה. משום כך היא בנויה בהכרח על ההנחה שרוב האזרחים נכונים לציית לחוק מתוך הבנה ורצון...."

[פרופ' זמיר, "גבול הציות לחוק", מתוך: משטר מדינת ישראל, מאת: דוד שחר, הוצאת ספרים יסוד, 1993]

שאלות לדין:

- מתוך איזו חובה – המשפטית או המוסרית? - מצייתים, לפי דעתכם, רוב התושבים לחוק?
- הקטע מעלה שתי פנים של חובת הציות לחוק. על פי איזו מהן אתם פועלים? נמקו.
- מהו, לדעתכם, המסר החשוב ביותר בקטע זה?

דיון קבוצתי:

שאלות לדיון:

- האם ניתן, לדעתכם, להבחין בין ערכים אוניברסאליים המשותפים לכל בני האדם ובין ערכים יהודיים?
- האם, לדעתכם, חשוב שהערכים שאנו חיים על פיהם יהיו נעוצים בתרבות היהודית או שהם יכולים להיות שאולים מתרבויות אחרות?
- האם העיון בקטעים חידש לכם? הביאו דוגמאות.

לסיכום, ראינו שלכל אדם גם אם אינו יודע זאת ישנם ערכים אשר הוא פועל על פיהם. ראינו שגם עם "ערכים" הפכה להיות מילה גדולה ושחוקה, יש לערכים ולאמונות שלנו השפעה ישירה על חיינו, התנהגותנו וסביבתנו. לכן כדי לעשות את הברור העצמי באופן יותר מעמיק כדי שנבין, כל אחד מאיתנו, מה מפעיל ומניע אותו.

תובנות ודגשים חינוכיים

תהליך החינוך בהכנה לצה"ל נעשה בהליך התנסותי, הדרגתי, שהצלחה בכל שלב נותנת לחניכים תחושת מסוגלות ורצון לעמוד באתגרים נוספים. תוכנית ההכנה לצה"ל בתנועה הקיבוצית בנויה משני עמודי תווך מרכזיים – הראשון ביניהם הינו ההכנה הפיסית והשני- ההכנה המנטאלית.

בהכנה הפיסית, חשובה קודם כל ההבנה הבסיסית כי אימוני הכושר הגופני הינם מתודה בלבד, ואין הדבר מהווה מטרה. האימון הפיסי הוא אחד מהגורמים האטרקטיביים מבחינת החניכים, במחשבה שרבים מהחניכים לא יצטרפו לתוכנית חינוכית, אך ההגדרה "תוכנית לכושר קרבי" תגרום להצטרפותם. הרעיון המרכזי הוא לייצר אצל החניכים תחושת מסוגלות, התמדה לאורך זמן, והכרות עם היכולות שלהם לעמוד בפני קשיים שיוצבו להם בתהליכים הקדם צבאיים ובצבא עצמו.

ההכנה המנטאלית שזורה כחוט השני בתוכנית השנתית, והיא צריכה להיות ביחס כזה, שמצד אחד נשמר הקשר בין נושא אחד למשנהו, ומצד שני לא נקטע רצף האימונים הפיסיים הקשור בתוכנית.

היחס שאנו ראינו כנכון, הינו מערך ערכי אחד על כל שלושה אימוני כושר קרבי, כלומר בערך פעם בשבועיים. להכנה המנטאלית מספר תחומי משנה:

- ☒ **תחום המוטיבציה** - עוסק בעיקר בדרכון החניך לשירות משמעותי בצה"ל
- ☒ **תחום אינפורמטיבי** - כולל בחובו את הידע המהימן (לא שמועות) הדרוש למלש"ב כדי להתמודד עם הליכי הגיוס, בחירת יעד הגיוס, אופי המסגרת הצבאית וכו'
- ☒ **תחום ערכי** - זהו לב ליבה של התוכנית. התחום הערכי, אשר אנו רוצים לחזק אצל קבוצת הנעורים בקיבוץ, הינו הגורם המשמעותי ביותר באם חניכנו יתמידו בשירות משמעותי בצה"ל או לא. בתחום זה ברצוננו לחזק ערכים אוניברסאליים וערכים ספציפיים לחברה הישראלית ולצה"ל.

ההכנה המנטאלית שזורה כחוט השני בתוכנית השנתית, והיא צריכה להיות ביחס כזה, שמצד אחד נשמר הקשר בין נושא אחד למשנהו, ומצד שני לא נקטע רצף האימונים הפיסיים הקשור בתוכנית.

היחס שאנו ראינו כנכון, הינו מערך ערכי אחד על כל שלושה אימוני כושר קרבי, כלומר בערך פעם בשבועיים.

להכנה המנטאלית מספר תחומי משנה:

- ☒ **תחום המוטיבציה** - עוסק בעיקר בדרכון החניך לשירות משמעותי בצה"ל
- ☒ **תחום אינפורמטיבי** - כולל בחובו את הידע המהימן (לא שמועות) הדרוש למלש"ב כדי להתמודד עם הליכי הגיוס, בחירת יעד הגיוס, אופי המסגרת הצבאית וכו'
- ☒ **תחום ערכי** - זהו לב ליבה של התוכנית. התחום הערכי, אשר אנו רוצים לחזק אצל קבוצת הנעורים בקיבוץ, הינו הגורם המשמעותי ביותר באם חניכנו יתמידו בשירות משמעותי בצה"ל או לא. בתחום זה ברצוננו לחזק ערכים אוניברסאליים וערכים ספציפיים לחברה הישראלית ולצה"ל. בכלל זה, ראיית השירות הצבאי כמרכיב חיוני בתפיסת האזרח הבוגר והפעיל בחברה.
- ☒ **למידת שפה** - שדה הפעולה בצבא מורכב מעולם מושגים חדש, שבו למרכיב האנושי מקום חשוב. השתלבות הפרט במערכת מצריך זמן הסתגלות למקום ולשפה החדשים ויש לתת את הדעת על כך בהכנה, ובתחילת התהליך הצבאי.

עקרונות מנחים

1. **אמונה בדבר** - תוכנית זו יוצאת מנקודת מוצא, כי כל נער ונערה במדינת ישראל, יכול וצריך לעשות שירותי משמעותי בצה"ל או למען החברה הישראלית.
2. **הקבוצה** - אנו מאמינים כי תוכנית מסוג זה, יש בה כדי לתת פן ערכי משמעותי בחברת הנעורים, ולייצר אמירה ברורה סביב עקרונות וערכים חברתיים שנשחקו בעשורים האחרונים.
3. **תחליף** - אנו רואים בתוכנית זו תחליף חינוכי משמעותי למה שהפך להיות שגרת יומם של בני הנעורים בקיבוצים (פחות פויקה יותר אמירה ערכית)
4. **חיבור** - אנו רואים בתוכנית כלי לחיבור בין מדריך הנעורים, בוגר צבא (או שירות לאומי), לבין קבוצת הנעורים אשר גם אם נראית אדישה, הנושא נוגע לנימי נפשה.
5. **דוגמא אישית** - התוכנית בנויה על כך שמדריך הנעורים, בוגר צבא (או שירות לאומי), יוביל את קבוצת הנעורים למצב של מוכנות ואכפתיות כלפי שירותם הצבאי, דרך עקרון הדוגמא האישית.
6. **קבוצה** - לקבוצה, לאווירה שהיא מייצרת, ולקשרים שבתוכה, יש השפעה רבה על הפרטים שמרכיבים אותה, גם בהנעה למוטיבציה, ובהמשך לרגעי התמודדות עם קושי ומשבר.